

ERGOTERAPİ

İNSAN PERFORMANSINA

PSİKOSOSYAL BAKIŞ

Editörler

Prof. Dr. Esra AKI

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ABAOĞLU

Uzm. Erg. Zeynep ÇELİK TURAN

Hipokrat
Yayıncılık

© 2022 ERGOTERAPİ İNSAN PERFORMANSINA PSİKOSOSYAL BAKIŞ

ISBN: 978-625-7399-40-1

Tüm hakları saklıdır. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yasası gereği; bu kitabın ve içeriğinin bilimsel hak ve sorumlulukları Editörüne, basım, yayın, dağıtım ve satış hakları Hipokrat Yayınevi'ne aittir. Anılan kişi ve kuruluşun yazılı izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz.

Editörler

Prof. Dr. Esra AKI

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ABAOĞLU

Uz. Erg. Zeynep ÇELİK TURAN

Yayıncı

Hipokrat Kitabevi

Grafik-Tasarım

Hipokrat Grafik Tasarım

Baskı - Cilt

Ankara Özgür Matbaacılık Basım Yayın Dağ. San. Tic. A.Ş.
1250 Cadde No: 25 Ostim OSB Yenimahalle / Ankara

Hipokrat
Yayıncılık

Süleyman Sırrı Cad. No:16/2 Sıhhiye
Tel: (0312) 433 03 05 - 15 ANKARA
www.hipokratkitavevi.com

Önsöz

iii

İnsan varlığına bütüncül bakış, hümanist yaklaşımı mümkün kılar. Performans ve çeşitli etkileşimler bireylerin davranış, tutum ve yaşam kalitelerini doğrudan etkiler. Davranışların nedenlerini anlamak çözüm kapısının anahtarıdır. Ergoterapi bilimi bireyi merkeze alarak nedenleri, sonuçları, bağlantıları ve ilişkileri inceler. Bu bakış açısıyla, yol arkadaşlarımız **Hatice Abaoğlu** ve **Zeynep Çelik Turan** ile birlikte, çok kıymetli yazarlarımızın katkıları ile insan performansını büyük ölçüde şekillendiren psikososyal bileşeni inceledik. Bu kitapta insanın psikososyal gelişimi, terminoloji, etik değerler, çevre ve kültür, motivasyon ve emosyon, farklı yaş gruplarında ve durumlarda mental sağlık ve psikososyal performans, damgalama, intihar davranışı konularını okuyabileceksiniz.

İnsan ile çalışın, etkileşim kuran, fayda amacı güden tüm insanlara...

Prof. Dr. Esra AKI

Hacettepe Üniversitesi, 2022

Katkıda Bulunanlar

v

Başar ÖZTÜRK, Dr. Öğr. Üyesi

Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Ebru YILDIZ, Uzm. Ergoterapist

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Emre MUTLU, Dr. Öğr. Üyesi

Yüksek İhtisas Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Esmâ ÖZKAN, Dr. Öğr. Üyesi

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Esra AKI, Prof. Dr.

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Gamze EKİCİ, Prof. Dr.

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Gülşah ZENGİN, Uzm. Ergoterapist

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü

Hatice ABAOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Mahmut YARAN, Dr. Öğr. Üyesi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ortez ve Protez Bölümü

Onur ALTUNTAŞ, Dr. Öğr. Üyesi

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Sedef ŞAHİN, Doç. Dr.

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Sezen TURUNÇ, Uzm. Ergoterapist

Çorlu İlçe Devlet Hastanesi Toplum Ruh Sağlığı Merkezi

Sultan AKEL, Uzm. Ergoterapist

Bezmialem Vakıf Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü

Yasin TEKECİ, Uzm. Ergoterapist

Dr. Nafiz Körez Sincan Devlet Hastanesi

Zeynep ÇELİK TURAN, Uzm. Ergoterapist

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ergoterapi Bölümü

İçindekiler

vii

Bölüm 1

Psikosozyal Gelişim. 1

ZEYNEP ÇELİK TURAN

Terimler	1
Psikosozyal Gelişim: Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	2
Psikosozyal Gelişim ve Normal Gelişim Parametreleri.....	4
Yaratıcı Beceri Gelişimi.....	4
Bilişsel Gelişim	7
Psikoseksüel Gelişim	8
Ahlak Gelişimi	9
Duyusal Gelişim	10

Bölüm 2

Kapasite Kısıtlılığının Psikososyal Boyutu 13

ESRA AKI

Savunma Mekanizmaları.....	13
Savunma Mekanizmalarının Özellikleri.....	13
Bastırma (baskılama)	13
Yadsıma (inkar)	14
Yer Değiştirme	14
Yansıtma.....	14
Karşıt Tepki Geliştirme	15
Mantığa Bürüme	15
Uyum Süreci.....	15
Aşama Yaklaşımı	15
İkincil Tepkiler.....	16
Üçüncül Tepkiler	16

Bölüm 3**Psikososyal Ergoterapide Etik Değerler 19****ZEYNEP ÇELİK TURAN • ONUR ALTUNTAŞ**

Etik nedir?	19
Etik İlkeler	20
Dürüstlük İlkesi	20
Yaşama Saygı İlkesi	20
Adalet İlkesi	20
Özerklik İlkesi	21
Yasallık İlkesi	21
Etik Kurallar ve Etik Kodlar	21
Meslek Etiği	22
Araştırma Etiği	24
Psikososyal Değerlendirmede Etik Konular	27

Bölüm 4**Motivasyon ve Emosyon 31****HATİCE ABAOĞLU**

Motivasyon	31
Motivasyon Kaynakları	33
Motivasyon Teorileri	36
İçerik Teorileri	36
Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	36
Alderfer'in ERG Teorisi	37
Herzberg'in Çift Faktör Teorisi	37
McClelland'ın Edinilmiş İhtiyaçlar Teorisi	38
Süreç Teorileri	38
Vroom'un Beklenti Teorisi	39
Eşitlik Teorisi	39
Hedef Belirleme Teorisi	40
Pekiştirme Teorisi	40
Çağdaş Motivasyon Teorileri ve Diğer Motivasyonla İlişkili Teoriler	40
Öz Yeterlilik Teorisi	40
Öz Belirleme Teorisi	41
Akış Teorisi	42
Transteorik Model	43
Emosyon	43
Duygunun Tanımı	44
Duyguların Fizyolojisi	45
Duygu Türleri	45
Duygusal Sürecin Aşamaları ve Duygunun Bileşenleri	46

Duygu Teorileri.....	46
Duyguların Deneyimi.....	48
Duyguların Boyutları.....	49
Duygu Düzenleme.....	50
Duygu Düzenleme Stratejileri.....	52
Duygu Düzenleme Problemleri.....	53
Bireye Ait Bir Faktör Olarak Duygusal İşlev.....	53

Bölüm 5

Çevre ve Kültür.....57

GÜLŞAH ZENGİN • BAŞAR ÖZTÜRK

Çevre ve Çevrenin Bileşenleri.....	57
Kültürel Çevre.....	58
Fiziksel Çevre.....	59
Sosyal Çevre.....	59
Manevi (Spiritual) Çevre.....	60
Kişisel, Temporal ve Sanal Çevre.....	62
Çevresel Engeller.....	63
Tutum Engelleri.....	63
Yoksulluk.....	64
Karmaşık Fiziksel Çevre.....	64
Yaşam Alanı Seçimindeki Engeller.....	65
Adalet Sistemindeki Engeller.....	65
Çevresel Kaynaklar.....	66
Kendi Kendine Yardım/ Akran Desteği ve İş Yeri.....	66
Aile ve Arkadaşlar.....	66
Toplum Kaynakları.....	66
Çevre ve Ergoterapi.....	67
Çevre ve Ergoterapi Modelleri.....	67
Kanada Okupasyonel Performans Modeli ve Çevre.....	68
İnsan-Çevre-Okupasyon Modeli ve Çevre.....	68
İnsan-Çevre-Okupasyon-Performans Modeli ve Çevre.....	69
İnsan Okupasyon Modeli ve Çevre.....	70
Kültür ve Kültürün Bileşenleri.....	71
Kişisel Özerklik.....	71
Performans ve Başarı.....	71
Hedefe Yönelik Müdahale.....	71
Aktivite Analizi.....	72
Kültür ve Ergoterapi.....	72
Kültür ve Ergoterapi Modelleri.....	73
Kawa Modeli ve Kültür.....	74
Kültüre Dayalı Model ve Kültür.....	74

Bölüm 6**Ruhsal Hastalıklar ve İçselleştirilmiş Damgalanma.79****ONUR ALTUNTAŞ • SEZEN TURUNÇ**

Damgalanma	79
Sosyal Damgalanma	80
İçselleştirilmiş Damgalanma	81

Bölüm 7**İntihar Davranışı87****EMRE MUTLU**

İntihar Davranışında Risk Etmenleri.....	88
Sosyodemografik Risk Etmenleri.....	88
Genetik ve Biyolojik Etmenler	88
Bireysel Özellikler ve Kişilik Özellikleri.....	89
Psikiyatrik Hastalıklar.....	89
Ailesel Risk Etmeleri	90
Çevresel Etmenler	90
Tıbbi Öykü	90
İntihara Karşı Koruyucu Etmenler	90
İntihar Riski Olan Danışan Karşısında Ergoterapistin Tutumu	90
İntihar Davranışında Tedavi Yaklaşımları – İntiharın Önlenmesi	92
İntiharın Önlenmesi.....	92

Bölüm 8**Çocuklarda Mental Sağlık ve Psikososyal Performans. . . 95****EBRU YILDIZ**

Mental Sağlık.....	95
Psikososyal Performans	96
Çocuklarda Mental Sağlığı ve Psikososyal Performansı Etkileyen Faktörler	98
Değerlendirme	100
Çocuklarda Mental Sağlık Bozuklukları.....	101
Anksiyete.....	101
Depresyon	102
Kendine Zarar Verme ve İntihar	102
Post-Travmatik Stres Bozukluğu.....	103
Davranış Problemleri.....	103
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu	104

Obsesif-Kompulsif Bozukluk.....	105
Otizm Spektrum Bozukluğu.....	106
Yeme Bozuklukları	106
Mental Sağlığın ve Psikososyal Performansın Geliştirilmesi ve Bozuklukların Önlenmesi.....	108

Bölüm 9

Adölesanlarda Mental Sağlık ve Psikososyal Performans 111

SULTAN AKEL

Adölesan Dönem.....	111
Adölesan Dönem Mental Sağlığı.....	112
Adölesan Mental Sağlığı ve Psikososyal Performans.....	116
Okupasyon Alanları	116
Değerler, İnançlar ve Manevi İhtiyaçlar	117
Fiziksel Faktörler.....	117
Duygu Düzenleme Becerileri	117
Bilişsel Beceriler	117
Performans Desenleri.....	118
Değerlendirme Yöntemleri.....	122
Görüşmeler	122
Yardımcı Bilgiler	122
Değerlendirme Aktiviteleri	123
Standardize Testler	123
Okupasyonel Grup Terapisi.....	123
Gözlemler	124
Kanıt Temelli Psikososyal Yaklaşımlar	124
Sosyal Beceri Eğitimi	125
Destekli İstihdam	125
Bilişsel Davranışçı Terapi.....	126
Aile Müdahalesi	126
Motivasyonel Görüşmeler.....	127

Bölüm 10

Yaşlılarda Mental Sağlık ve Psikososyal Performans 131

ONUR ALTUNTAŞ

Yaşlı Kişilerde Ruh Sağlığı Sorunları İçin Risk Faktörleri.....	132
Yaşlılıkta Depresyon.....	133
Yaşlılıkta Minör ve Majör Nörobilişsel Bozukluklar	133

Nörobilişsel Bozukluk Sorunları	134
Soyut Düşünce.....	134
Konsantrasyon ve Dikkat.....	134
Yürütücü İşlevler	134
Demansın Okupasyonel Performans Üzerine Etkisi	135
Yaşlılıkta Kaygı.....	135
Yaşlılıkta Stres	135
Yaşlılıkta İntihar.....	136
Yaşlılıkta Madde Bağımlılığı	136
Alkol Kullanımı	137
Reçeteli İlaçların Yanlış Kullanımı.....	137

Bölüm 11

Marjinal Gruplarda Psikososyal Performans ve Ergoterapi 141

HATİCE ABAOĞLU

Marjinalleşme Türleri	142
Sosyal Marjinalleşme	142
Ekonomik Marjinalleşme.....	143
Siyasi Marjinalleşme	143
Marjinalleşme Nedenleri	144
Dışlama	144
Küreselleşme.....	144
Yer Değiştirme	144
Doğal ve Doğal Olmayan Afetler	144
Marjinalleşme Seviyeleri	145
Bireysel	145
Topluluklar	146
Küresel	146
Kapsayıcı Toplum.....	146
Sosyal Kimlik ve Sosyal Sınıflandırma	147
Marjinal Gruplar	148
Kadınlar	150
Gençler	150
Yaşlılar.....	151
Engelli Bireyler.....	151

Göçmenler	151
Etnik ve Dini Azınlıklar	152
Marjinal Gruplarda Ergoterapi	153
Yaşam Boyu Riskler	155
Sistem Genelinde Yaklaşımlar	155
Çevresel Etkiler	155
Çok Yönlü Çözümler	155
Okupasyonel Güçlendirme Modeli	155
Ergoterapi ve Sosyal İçerme.....	158

Bölüm 12

Davranışsal Bağımlılıklarda Psikososyal Performans 161

YASİN TEKECİ

Kumar Oynama Bozukluğu	165
Oyun Bağımlılığı Bozukluğu.....	166
İnternet Bağımlılığı Bozukluğu.....	167
Seks Bağımlılığı Bozukluğu	171
Yeme Bağımlılığı Bozukluğu	172
Alışveriş Bağımlılığı Bozukluğu.....	175
Psikososyal Performans Etkilenimi, Değerlendirme ve Müdahale.....	176

Bölüm 13

Kronik Ağrı ve Ergoterapi Yaklaşımları. 187

GAMZE EKİCİ

Kronik Ağrı ve Yaygınlığı	187
Kronik Ağrıya Eşlik Eden Semptomlar	187
Kronik Ağrı ve Ekonomi Üzerine Etkisi	187
Kronik Ağrı ve Okupasyonel Performans.....	188
Kronik Ağrı ve Okupasyonel Kimlik	188
Kronik Ağrı ve Ergoterapi Uygulamalarına Genel Bakış.....	189
Kronik Ağrıda İzlenecek Ergoterapi Adımları ve Yaklaşımlar	189
1. Durum Tespiti ve Farkındalık Eğitimi	189
3. Fonksiyonel Hedef Belirleme	189
4. Terapatik Sıcaklık Ajanları	189
5. Güvenli vücut mekaniği ve ergonomi	190
6. Nöromüsküler re-edukasyon	190
7. Gevşeme Eğitimi	190
8. İletişim Becerileri Eğitimi.....	190

9. Problem Çözme.....	190
10. Aktivite adımlama teknikleri	190
11. Ev Programları	190
12. Kronik ağrı ve farklı disiplinlerle işbirliği	191
Kronik Ağrıda Terapatik Yaşam Tarzının Yeniden Düzenlenmesine Yönelik Basamaklar	192

Bölüm 14

Kronik Hastalıklarda Psikososyal Durum ve Ergoterapi . . 195

SEDEF ŞAHİN

Kronik Hastalıklar.....	195
Kronik Hastalıklarda Ortaya Çıkan Semptomlar	196
Kronik Hastalıklarda Görülen Psikososyal Durum Bozuklukları.....	196
Depresyon	196
Anksiyete.....	197
Kardiyovasküler Hastalıklar ve Psikososyal Durum	197
Kanser ve Psikososyal Durum	198
Kronik Solunum Hastalıkları ve Psikososyal durum.....	198
Diyabet ve Psikososyal Durum	199
Diğer Kronik Hastalıklar ve Psikososyal Durum.....	200
Kronik Hastalıklar ve Ergoterapi	201

Bölüm 15

Adli Ergoterapi 207

MAHMUT YARAN • ESMA ÖZKAN

Adli Kurumlar ve İlgili Mevzuat	208
Türkiye'de Ceza İnfaz ve Adli Tedavi Kurumları	209
Adli Ortamlarda Ergoterapistin Rolü.....	210
Ceza İnfaz Sistemi İçerisinde Ergoterapistin Rolü	210
Adli Psikiyatri Hastaneleri ve Servislerinde Ergoterapistin Rolü	211
Ergoterapi Modelleri.....	212
Adli Ortamlarda Müdahale.....	215